



Κείμενο: **ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ**



Οι ...εξωγήινοι, η Ατλαντίδα και άλλα πολλά φανταστικά και περίεργα έχουν κατά καιρούς επιστρατευτεί για να εξηγήσουν το μυστήριο των τεράστιων μεγαλιθικών μνημείων στο νησί του Πάσχα, βαθείά μέσα στον Ειρηνικό Ωκεανό.

Η πραγματικότητα όμως, όπως συμβαίνει συχνά, ξεπερνά τη φαντασία: Οι αρχαιολογικές έρευνες των τελευταίων δεκαετιών δείχνουν ότι έχουμε να κάνουμε με χαρακτηριστικό παράδειγμα οικολογικής αυτοκαταστροφής!

Μέσα σε λίγους μόλις αιώνες, οι κάτοικοι του νησιού κατέστρεψαν τα δάση, ξαφάνισαν τα ζώα και τα φυτά, ώπου τελικά είδαν την πολύπλοκη κοινωνία τους να οδηγείται στο χάος και στον κανιβαλισμό!

Ο επίγειος παράδεισος

Το νησί του Πάσχα, με έκταση μόλις 64 τετραγωνικά μίλια, είναι το πιο απομονωμένο κατοικημένο νησί του κόσμου. Βρίσκεται στον Ειρηνικό Ωκεανό, 2.000 μίλια δυτικά από την κοντινότερη ήπειρο (τη Νότια Αμερική) και 1.400 μίλια από το πλησιέστερο κατοικημένο νησί.

Το κλίμα του είναι ήπιο και το έδαφος εύφορο, καθότι ηφαιστειακό. Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, πριν από την έλευση του ανθρώπου καλύπτονταν από απέραντα δάση φοινικόδεντρων, γεμάτα με εδώδιμους καρπούς. Φιλοξενούσε έναν τεράστιο αριθμό και ποικιλία εξωτικών πουλιών, καθώς δεν υπήρχαν στο νησί αρπακτικά.

Θα πρέπει λοιπόν να φάνηκε ο παράδεισος επί της γης για τους πρώτους εποίκους. Ήταν Πολυνησίσι και έφτασαν ως εκεί κάπου μεταξύ του 400 και του 700 μ.Χ., χάρις στις εξαιρετικές ναυτικές τους ικανότητες και

πολλή καλή τύχη (εικόνα: μοντέλο πολυνησιακού διπλού σκάφους, κατάλληλου για μακρινά ταξίδια).



Δεν τους έλειπε τίποτα. Τη σχετική έλλειψη πρωτεϊνών, καθώς δεν υπήρχαν μεγάλα ζώα στο νησί, την αναπλήρωναν με το ψάρεμα φαλαινοειδών και δελφινιών, που ήταν άφθονα στα ανοιχτά. Κι ακόμη είχαν άγριους καρπούς, κυνήγι, καθώς επίσης ξυλεία για ναυπήγηση κανό, για κατασκευή σχοινιών, για θέρμανση και μαγείρεμα.

Σύντομα άρχισαν να καλλιεργούν και λαχανικά που είχαν φέρει από την Πολυνησία όπως μπανάνες, γλυκοπατάτες, κολοκάσια και ζαχαροκάλαμα. Κι ακόμη είχαν φέρει μαζί τους εργαλεία και κοτόπουλα.

Όλα λοιπόν έμοιαζαν ιδανικά...

Η μυστηριώδης νήσος

Και όμως, όταν έφτασαν εκεί οι πρώτοι Ευρωπαίοι εξερευνητές, τον 18ο αιώνα, περιέγραψαν ένα νησί ερημικό, αραιοκατοικημένο (με πληθυσμό περί τους 2.000), με κατοίκους κανίβαλους, οι οποίοι δεν ήταν σε θέση να φτιάξουν ούτε μια βάρκα της προκοπής, πόσο μάλλον να ταξιδέψουν στην ανοιχτή θάλασσα.

Το μεγαλύτερο δέντρο που φύτρωνε ήταν στο ύψος της ...φτέρης. Όλο το νησί ήταν καλυμμένο αποκλειστικά με



σπάτσα, φτέρες και χόρτα. Οι Ευρωπαίοι δεν βρήκαν εκεί ούτε ένα ξυλαράκι να ανάψουνε φωτιά τις κρύες και υγρές νύχτες του χειμώνα. Δεν βρέθηκε ούτε ένα ιθαγενές είδος πουλιού, σαύρας, νυχτερίδας, ή έστω σαλιγκάρου! Τα μόνα ιθαγενή ζώα που καταμετρήθηκαν ήταν έντομα.

Σύντομα η απογοήτευση των εξερευνητών μετατράπηκε σε έκπληξη και απορία, όταν αντιλήφθηκαν τις σειρές των τεράστιων μονολιθικών αγαλμάτων, που σήμερα αποτελούν το σήμα κατατεθέν του νησιού του Πάσχα.

Πάνω από 200 τέτοια αγάλματα έστεκαν κάποτε σε τεράστιες πέτρινες πλατφόρμες κατά μήκος της παραλίας. Τουλάχιστον 700 άλλα, σε διάφορα στάδια κατασκευής, κείτονται παρατημένα σε λατομεία ή σε αρχαίους δρόμους μεταξύ των λατομείων και της ακτής.

Τα περισσότερα από τα στημένα αγάλματα ήταν μονολιθικά, είχαν κατασκευαστεί απευθείας πάνω στο βράχο και ύστερα είχαν με κάποιο τρόπο μεταφερθεί και στηθεί στα βάρθρα στην παραλία, σε απόσταση συχνά έξι μιλίων από τη θέση κατασκευής, παρόλο που είχαν ύψος 10 μέτρα και βάρος μέχρι 82 τόνους! Μάλιστα, κάποια από τα πεσμένα αγάλματα, έφταναν τα 20 μέτρα ύψος και τους 270 τόνους!

Όπως ήταν επόμενο, κανείς Ευρωπαίος εξερευνητής δεν πίστεψε ότι αυτοί οι λίγοι θλιβεροί «άγριοι» που κατοικούσαν στο νησί ήταν δυνατό να έχουν πραγματοποιήσει στο παρελθόν τέτοια τεχνολογικά και οργανωτικά εγχειρήματα. Άλλωστε δεν υπήρχε τροχός, ούτε ζώα έλξης στο νησί. Πόσο μάλλον που δεν υπήρχε ξυλεία για οισοδήποτε μηχανικές κατασκευές, ούτε καν τα κατάλληλα δέντρα για να φτιαχτούν σκονιά!

Και για να ολοκληρωθεί το μυστήριο, ενώ το 1770, που παρατηρήθηκαν για πρώτη φορά, τα αγάλματα έστεκαν ακόμη όρθια, έως το 1864 όλα τους είχαν γκρεμιστεί, από τους ίδιους τους κατοίκους του νησιού.

Δεν είναι παράξενο λοιπόν που κατά καιρούς διατυπώθηκαν διάφορες εξωφρενικές απόψεις για πιθανή εξωγενή προέλευση αυτού του πολιτισμού, με αποκορύφωμα τη θεωρία του διαβόητου, τη δεκαετία του '60, Έρικ φον Ντένικεν, ότι τα μνημεία κατασκευάστηκαν από εξωγήινους που έχασαν το δρόμο τους και έκαναν με αυτό τον τρόπο σινιάλο για να έρθει βοήθεια!

Η άνοδος και η πτώση ενός πολιτισμού

Τελικά, τις τελευταίες δεκαετίες κάποιοι αρχαιολόγοι βάλθηκαν στα σοβαρά να λύσουν το μυστήριο. Η πρώτη σημαντική ανακάλυψη έγινε χάρη στην ανάλυση της γύρης των φυτών, η οποία διατηρείται σε παλαιότερα στρώματα του εδάφους. Αποδείχτηκε ότι η χλωρίδα τα παλαιότερα χρόνια ήταν πολύ διαφορετική από τη σημερινή και ότι το νησί ήταν, όπως είδαμε, κατάφυτο με φοινικόδεντρα και πολύ εύφορο.

Όμως, όπως έδειξε η ανάλυση της γύρης, η καταστροφή των δασών άρχισε ήδη από το 800 μ.Χ., μερικούς αιώνες αφότου οι άνθρωποι εγκαταστάθηκαν σε αυτή τη γη. Σιγά σιγά τα φοινικόδεντρα μειώνονταν, ώπου εξαφανίστηκαν τελειωτικά περί το 1.400 μ.Χ.

Ένας άλλος πάλι σημαντικός τοπικός θάμνος, ο hauhau, που ήταν ο μοναδικός κατάλληλος για την κατασκευή σκονιών, μειώθηκε δραστικά. Όταν ήρθαν οι Ευρωπαίοι, σε ολόκληρο το νησί βρήκαν έναν και μόνο τελευταίο τέτοιο θάμνο (σήμερα το είδος αυτό επιβιώνει μόνο σε βοτανικούς κήπους).

Αλλά όχι μόνο τα φοινικόδεντρα και οι θάμνοι hauhau, αλλά κάθε άλλο είδος δέντρου εξαφανίστηκε. Η καταστροφή προχωρούσε καθώς οι άνθρωποι καθάριζαν τη γη για να φυτέψουν κήπους, έκοβαν δέντρα για

να φτιάξουν κανό, για να μετακινήσουν και να ορθώσουν αγάλματα, για να ανάψουν φωτιά.

Μάλιστα, όχι μόνο το τσεκούρι και η φωτιά, αλλά και οι αρουραίοι συνέβαλαν στην εξαφάνισή τους. Οι πρώτοι έποικοι έφεραν εν αγνοία μαζί τους αρουραίους, οι οποίοι μνη έχοντας φυσικό εχθρό έγιναν η μάστιγα του νησιού, τρώνοντας μεταξύ άλλων και τους σπόρους των δέντρων, εμποδίζοντας έτσι τον πολλαπλασιασμό. (Αλλά και οι ντόπιοι, φαίνεται πως είχαν τους αρουραίους για «μεζέ»).

Τέλος, καθώς τα ιθαγενή πουλιά εξαφανίζονταν κι αυτά από το κυνήγι και από την καταστροφή των βιοτόπων, έπαψαν πια να γονιμοποιούν τα λουλούδια των δέντρων και να διασπείρουν τους σπόρους τους.

Η όλη εικόνα αποτελεί ένα από τα πιο ακραία παραδείγματα καταστροφής δάσους παγκοσμίως. Ολόκληρο το δάσος εξαφανίστηκε και το μεγαλύτερο μέρος από τα είδη δέντρων του εξαλείφθηκε.

Η καταστροφή των ζώων του νησιού ήταν εξίσου ολοκληρωτική όσο και του δάσους: χωρίς καμιά εξαίρεση, κάθε είδος τοπικού πουλιού εξαφανίστηκε. Ακόμη και τα μεγάλα οστρακόδερμα υπέστησαν υπερεκμετάλλευση και έγιναν σπάνια, και στη συνέχεια οι άνθρωποι άρχισαν να μαζεύουν τα μικρά θαλάσσια σαλιγκάρια. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα εκλείπουν και τα ίχνη διατροφής με δελφίνια και φαλαινοειδή, περί το 1.500. Κανείς δεν μπορούσε πλέον να ανοιχτεί στη θάλασσα για ψάρεμα, αφού δεν υπήρχαν πια δέντρα για την κατασκευή μεγάλων κανό. Μειώθηκαν στο ήμισυ τέλος και οι αποικίες με τα θαλασσοπούλια στα γύρω νησιά.

Αφού εξολόθρευσαν τα πάντα, οι άνθρωποι εντατικοποίησαν την εκτροφή κοτόπουλων, που όμως προφανώς δεν επαρκούσε. Άρχισαν έτσι να στρέφονται και σε νέες πηγές διατροφής: στους ανθρώπους! τα κόκαλα ανθρώπων, όπως δείχνουν οι ανασκαφές, αρχίζουν να



πληθαίνουν από την περίοδο αυτή στους σωρούς με τα αποφάγια. Μην έχοντας πλέον ξύλα, άναβαν τις φωτιές τους με ξερόχορτα και καλαμιές.

Έτσι, με βάση τις ανακαλύψεις για την εξέλιξη του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού και των διατροφικών συνηθειών των κατοίκων του, **οι αρχαιολόγοι άρχισαν σιγά σιγά να σχηματίζουν μια σαφή και συνεπή εικόνα της ανόδου και της πτώσης του πολιτισμού που άνθησε στο νησί του Πάσχα:**

Οι πρώτοι Πολυνησίοι άποικοι βρέθηκαν σε ένα νησί με εύφορο έδαφος, άφθονη ξυλεία, επαρκή ζωτικό χώρο και όλα τα προαπαιτούμενα για μια άνετη ζωή. Ευδοκίμησαν και πολλαπλασιάστηκαν.

Μετά από μερικούς αιώνες, άρχισαν να κτίζουν πέτρινα αγάλματα σε βάθρα, όμοια όπως έκαναν και οι πρόγονοί τους στην Πολυνησία. Όσο περνούσαν τα χρόνια, τόσο τα αγάλματα και τα βάθρα γίνονταν όλο και μεγαλύτερα, ενώ τα αγάλματα άρχισαν να αποκοτούν και κόκκινες κορώνες μεγέθους 10 τόνων, προσπαθώντας να ξεπεράσουν το ένα το άλλο, πιθανότατα καθώς αντίπαλες ομάδες προσπαθούσαν να ξεπεράσουν η μία την άλλη σε επίδειξη πλούτου και ισχύος (κάτι ανάλογο με τις ολοένα και αυξανόμενες πυραμίδες στην αρχαία Αίγυπτο, ή τις ολοένα και πιο εντυπωσιακές βίλες των αστέρων του Χόλιγουντ σήμερα).

Ο μαλακός και πορώδης ηφαιστειογενής βράχος του νησιού ήταν ιδανικός για τη σμίλευση αγαλμάτων (μοαί τα έλεγαν οι ντόπιοι). Οι γλύπτες ήταν έμπειροι τεχνίτες που ήξεραν να αξιοποιούν στο έπακρο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του υλικού, όπως τις φυσικές χαραγματιές και τις διαφοροποιήσεις στο χρώμα. Πρώτα σχεδίαζαν ένα σχέδιο στο βράχο και ύστερα σιγά σιγά με πέτρινα εργαλεία έσκαβαν το άγαλμα στο βράχο. Εάν ένα ελάττωμα εμφανιζόταν στο βράχο κατά την κατασκευή, το άγαλμα εγκαταλείπονταν και άρχιζαν άλλο. Για τη μεταφορά και το στήσιμο δεν χρησιμοποιούντο δούλοι, αλλά επιστρατεύονταν ολόκληρη η φυλή, ενώ όλη η διαδικασία συνδυαζόταν με τελετές και ιεροουργίες.

Από τη στιγμή που το άγαλμα φτιαχνόταν, έπρεπε να μεταφερθεί κατά μήκος του νησιού προς τα βάθρα που είχαν προετοιμαστεί για αυτά. Αυτό σήμαινε μετακίνηση έως και για 14 μίλια σε ορισμένες περιπτώσεις. Πώς γινόταν όμως αυτή η μεταφορά; Εξαιρούμενων των ..εξωγήινων, πιθανότερη μέθοδος έχει αποδειχτεί (με προσομοίωση σε υπολογιστή αλλά και με πρακτικές δοκιμές) το κύλισμα κατά μήκος των δρόμων πάνω σε κορμούς που λιπαίνονταν με λάδι κοκοφοινικιάς.





Το σήκωμα του αγάλματος σε όρθια στάση μπορούσε να γίνει πάλι με ένα σύστημα κατάλληλα τοποθετημένων κορμιών. Μερικοί μάλιστα υποθέτουν ότι τα αγάλματα μεταφέρονταν στο δρόμο σε όρθια θέση συγκρατούμενα από εργάτες με κατάλληλο χειρισμό σχοινιών. Κάτι τέτοιο θα επαλήθευε και τον αρχαίο θρύλο του νησιού ότι τα αγάλματα «περπατούσαν» μέχρι το σημείο της τοποθέτησής τους! Εάν κάποιο άγαλμα έπεφτε, κατά τη διάρκεια της μεταφοράς, το εγκατέλειπαν εκεί που έπεσε.

Τελικά τα αγάλματα στήνονταν κατά μήκος της ακτογραμμής, κοιτώντας προς το εσωτερικό, ίσως για να προστατεύουν και να φέρνουν καλή τύχη στους κατοίκους του νησιού.

Όμως τελικά τα αγάλματα δεν τους προστάτευσαν, μάλλον συνέβαλαν και αυτά στον αφανισμό τους.

Ο αυξανόμενος πληθυσμός του νησιού (εκτιμάται ότι μπορεί να είχαν φτάσει έως και τις 20.000 κατοίκους) έκοβε τα δάση ταχύτερα από όσο μπορούσαν αυτά να αναπαραχθούν. Χρησιμοποιούσαν το έδαφος για να φτιάξουν κήπους και τα ξύλα για καύσιμα, κανό, σπίτια και βεβαίως- αγάλματα.

Καθώς τα δάση εξαφανίζονταν, οι κάτοικοι ξέμειναν από ξυλεία και από σκονιά για τη μεταφορά και το στήσιμο των αγαλμάτων. Η ζωή έγινε δυσκολότερη. Πηγές και ρυάκια ξεράθηκαν, δεν είχαν ξύλα να ανάψουν φωτιά, τα άγρια θηράματα εξαφανίστηκαν. Καθώς δεν είχαν ξυλεία για να φτιάξουν μεγάλες βάρκες, λιγότεψε και η αλιεία. Οι σοδειές τους επίσης μίκρυναν, καθώς η αποδόσωση άφησε το έδαφος να διαβρωθεί από τη βροχή και τον άνεμο, να ξεραθεί από τον ήλιο και τα θρεπτικά του συστατικά να εξατμισθούν. Ούτε τα κοτόπουλα ούτε ο κανβαλισμός έφταναν για να τραφούν οι κάτοικοι. Αγαλματίδια αυτής της εποχής με βυθισμένα μάγουλα και αποσκελετωμένα χαρακτηριστικά δείχνουν ότι ο λαός πλέον λιμοκτονούσε.

Με την εξαφάνιση του περισσεύματος τροφής, το νησί του Πάσχα δεν μπορούσε πλέον να συντηρεί τους αρχηγούς, τους γραφειοκράτες και τους ιερείς που είχαν στηρίξει παλαιότερα ένα πολύπλοκο μοντέλο κοινωνίας. Μια τάξη πολεμιστών σύντομα πήρε την εξουσία από τους κληρονομικούς ηγέτες. Ακόμη και σήμερα είναι σπαρμένο το έδαφος του νησιού από ακόντια και εγχειρίδια, απόδειξη των πολέμων που σπάρραξαν το νησί κατά την περίοδο της εξουσίας τους (17ος και 18ος αι).

Κάπου στα 1700 άρχισε και η ραγδαία μείωση του πληθυσμού, που κατάληξε ίσως και στο ένα δέκατο του προηγούμενου μεγέθους. Οι άνθρωποι άρχισαν να ζουν σε σπηλιές για προστασία από τους εχθρούς τους. Γύρω στα 1770 αντίπαλες ομάδες άρχισαν να γκρεμίζουν η μία τα αγάλματα της άλλης, με

τόσο μίσος ώστε τοποθετούσαν μεγάλες κοφτερές πέτρες στο σημείο όπου έπεφταν για να αποκεφαλίζονται! Το τελευταίο άγαλμα έπεσε το 1864.

Εκ των υστέρων η γνώση:

Καθώς αναλογιζόμαστε την πτώση του πολιτισμού του νησιού του Πάσχα, σίγουρα θα αναρωτηθούμε: «μα καλά, γιατί δεν κοιτούσαν γύρω τους, να συνειδητοποιήσουν τι έκαναν και να σταματήσουν, προτού να είναι πολύ αργά;» Ο λόγος είναι ότι οι διαδικασίες αυτές εξελίσσονται σταδιακά, πιο αργά από τη ζωή και τη μνήμη ενός ανθρώπου. Όσο κι αν ο παππούς αναπολεί τα πράγματα όπως ήταν τη δική του εποχή, ο εγγονός λίγα πιστεύει. Αλλά ακόμη και αν κάποιοι προσπάθησαν να προειδοποιήσουν, θα βρέθηκαν αντιμέτωποι με τα κοινά συμφέροντα ξυλοκόπων, τεχνιτών, γραφειοκρατών, αρχηγών και ιερέων. «Το κέρδος προηγείται από τα δέντρα» θα τους είπαν, όπως λένε και οι σημερινοί απόγονοί τους. Κι άλλωστε, θα συμπλήρωναν, τα δέντρα ξαναφυτρώνουν.

Έτσι με τον καιρό τα δέντρα γίνονταν λιγότερα, μικρότερα και χωρίς οικονομική σημασία. Όταν το τελευταίο δέντρο έπεσε, ίσως να μην το αντιλήφθηκε κανείς.

Το ηθικό δίδαγμα της ιστορίας αυτής είναι σαφές:

Εάν οι κάτοικοι του νησιού του Πάσχα χρειάστηκαν μερικές εκατοντάδες χρόνια για να καταστρέψουν τη φύση και τον πολιτισμό τους με όπλο τα χέρια τους και απλά πέτρινα εργαλεία, τα δισεκατομμύρια των ανθρώπων που πλημμυρίζουν σήμερα τη γη, οπλισμένοι με όλα τα θαύματα της επιστήμης και της τεχνολογίας, μπορούν να «καταφέρουν» το ίδιο αποτέλεσμα πολύ πιο γρήγορα και πολύ πιο ριζικά.

Υπάρχει μόνο μια ειδοποιός διαφορά: οι κάτοικοι του νησιού του Πάσχα δεν διέθεταν επαρκείς πληροφορίες για το παρελθόν, από τις οποίες να μπορούν να αποκομίσουν γνώση, προτού να είναι πολύ αργά. Εμείς αντίθετα διαθέτουμε. Θα μας κάνει άραγε αυτό σοφότερους;

Πηγές:

- Easter Island, Discovery Channel: <http://www.exn.ca/mysticplaces/easterisland.asp> (φωτογραφίες)
- Easter's End by Jared Diamond, Published in Discover Magazine on 08/01/95: <http://dioeff.com/page145.htm>
- Easter Island History, EIF: <http://islandheritage.org/eihistory.html>

Σημείωση:

Το άρθρο είναι από το μηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό για τη φύση, το περιβάλλον και την πολιτική οικολογία «οικολογική επιθεώρηση» http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=236&Itemid=192&showall=1



Lomer Trekking Pelmo STX
Τιμή: 175€



Lomer Trail Falcade MTX
Τιμή: 135€



Lomer Hiking Patagonia MTX
Τιμή: 125€



Lomer Mountain Tecknik STX
Τιμή: 220€



Lomer Mountain Everest STX
Τιμή: 240€



Outdoor footwear since 1975